

С Т А Н О В И Щ Е

върху дисертация за присъждане на образователната и научна степен
„доктор“

на тема „Опозицията град-село в българската проза от
Освобождението до края на Първата световна война“

от Даниела Трифонова Беличовска

автор на Становището: проф. дфн Милена Кирова

Даниела Трифонова Беличовска е редовен докторант към Института за литература; научен ръководител на нейната работа по изготвяне на дисертационния труд е доц. д-р Пламен Антов. Тя е посочила достатъчен (всъщност доста повече от достатъчния) брой публикации по темата на дисертацията (шестнадесет); авторефератът, макар и в малък обем – двадесет и седем страници, представя коректно целостта на нейния труд. Самата дисертация съдържа двеста шестдесет и седем страници (заедно с библиографията) и е структурирана в Пролог, три основни глави и Заключение.

От представените публикации става ясно, че Даниела Беличовска отдавна, поне от десетилетие, проявява интерес към темата за града и селото в българската литература. Тематичният избор на работата следователно не е импулсивен, а добре обмислен и отдавна подготвен; той трябва да допълни, систематизира и обобщи вече натрупани наблюдения в тази посока. Професионалното развитие на авторката като преподавател в българското средно училище, при това преподавател с всички възможни степени на професионална квалификация, също е допринесло в положителна посока за натрупване на богати и разнообразни знания върху българската литература от Освобождението до Първата световна война. В този смисъл настоящата дисертация не толкова започва, колкото завършва, финализира един добре оползотворен етап в развитието на своята авторка.

Дисертационният труд си поставя за цел да изследва образите на града и селото в българската литература, да „дефинира тяхното съществуване“, да проследи отношенията между тях в сложното преплитане на взаимна зависимост и радикална несъвместимост. Авторката се е опитала да поеме по интердисциплинарен път, като осмисли познатите проблеми „през методологическата призма на новата

социология“. Иначе казано, „през достиженията на съвременната социология да бъде изследвана и препрочетена литературата и съответните проблемни ареали“; като в същото време прави „анализ на начина, по който художественият език интерпретира със своите собствени възможности социологическата материя“.

Силата на работата е на първо място в добре избраната и недостатъчно проучена до този момент проблематика. След това – в големия обем на литературноисторическия материал, проучен и привлечен към основната тема. На трето място – в разнообразната и нашироко хвърлена мрежа от конкретни проблеми, топоси и символи, обхванала голяма площ от нашата литература в края на 19 – началото на 20 век. Достойнство на работата е също така умението да се организира литературноисторическото наблюдение на проблемно-тематичен вместо на обзорно последователен принцип. Текстът изобилства с добре постигнати находки като „Времето в селото и града“, „Скуката като психологически феномен“, „Проблемът за страданието“ или как/защо се страда на село и как/защо се страда в града...

Третата глава – „Църквата и училището“, без да бъде тематично иновативна, засяга един важен проблем, върху който беше извършена много изследователска работа в българската културология през последните петнадесетина години (трудът обаче, за съжаление, не познава по-голямата част от нея).

Положителните качества на работата безспорно преобладават; те са по-важните в характеризирането и оценката на нейния общ облик. Въпреки това има и недостатъци, или поне такива качества, които според мен не могат да бъдат възприети в положителен план. Тъй нареченият „релативизъм между социология и литература“, разбран като „методологическа призма на работата“, се свежда до това да бъдат разчетени литературните текстове като илюстрации на социологически дефинирани обобщения, да бъдат употребени художествените текстове като отражение на социално-историческата действителност. Авторката на практика работи много малко с документален социологически материал, който би й дал възможност да си състави впечатления извън репрезентациите на литературния свят, поради което историческа действителност и литературни образи на практика се оказват припокрити. Едва ли е нужно да убеждавам някого в способността на литературния

текст да произвежда действителност върху скритата основа на авторовата идеология в най-широк смисъл. Липсва ми точно това усещане за двете **различни** реалности – литературната и социално-историческата, чието разграничаване и сравняване би довело до особено интересни и предизвикателни спрямо познатото досега твърдения.

Системата (доколкото изобщо можем да говорим за система) от социологически понятия и аналитични похвати, приложени в работата, е силно разнородна (и по качество, и по идеи) и в този смисъл – неспособна да произведе солидна опора на интердисциплинарния подход. Използваните текстове са събрани на принципа на лесно достъпното и не могат да генерират онази „модерна социологическа методология“, за която се претендира.

Натрупването на много знания из широкия спектър на българската литература от изследвания период може да има и не толкова положителни последици, когато се изпусне да прпуса без юздата на тематичния фокус. Така се случва например във втората част на Първа глава – „Особености на литературния процес като цяло, и на прозата, в контекста на цялостния литературен процес от 1878 г. до войните“. Това са над десет страници най-обща, добре известна и по-скоро ненужна в този специализиран случай информация.

Смущава ме и критическата, или най-общо научната, литература, използвана от труда. Списъкът с библиография в края на работата е необоримо просторен – 262 заглавия. Сред тях обаче липсват множество истински съвременни изследвания, написани дори само на български език след 1989 г., при това за сметка на богатото присъствие на маргинални или силно демодирани (не на последно място в идеологически план) текстове. Когато става въпрос за социология на българската литература, не могат да бъдат пропуснати работите на Емил Димитров и Яни Милчаков, дори само заради методологическите модели, които въвеждат у нас. Липсват ми също така София Ангелова с нейното изследване върху воденичното пространство в българската литература; Калина Лукова е представена с една малка статия вместо с голямата си книга върху най-градския писател, Стаматов. Интересни посоки на размисъл заради начина, по който се оценяват големите градове и патриархално-примитивните места извън България, би дал сборникът „Българинът по света в началото на ХХ век“, излязъл в началото на 2014 г. И т.н., и т.н.

Ако изброявам всичко това, то не е за да омаловажа достойнствата на дисертационния труд, а за да подсказва нови възможности за развитие на неговата способна и амбициозна авторка. Като цяло смятам, още веднъж ще кажа, че неговите положителни качества доминират, затова предлагам на уважаемото научно жури да присъди на Даниела Трифонова Беличовска образователната и научна степен „доктор“.